

Oulunkylän yhteiskoulun toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma 2020

1. Johdanto

Lain naisten ja miesten tasa-arvosta eli tasa-arvolain (609/1986) päämääränä on estää sukupuoleen perustuva syrjintä ja edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa sekä parantaa naisten asemaa erityisesti työelämässä. Lain tarkoituksena on myös estää sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuva syrjintä. (Tasa-arvolaki 1-3 §) Tasa-arvolaki säädettiin ensimmäisen kerran vuonna 1986 ja sen viimeisin uudistus vuodelta 2015 sisällytti lakiin sukupuolen moninaisuuden ja syrjinnän, joka kohdistuu muuta sukupuolta kuin naista tai miestä edustaviin. (tasa.arvo.fi)

Tasa-arvolain mukaan opetusta tai koulutusta järjestävän on huolehdittava siitä, että kaikkia sukupuolia edustavilla on samat mahdollisuudet koulutukseen ja ammatilliseen kehitykseen ja että opetus, tutkimus ja oppiaineisto tukevat tasa-arvolain tarkoituksen toteutumista. Tasa-arvoa edistetään koulutuksessa ja opetuksessa lasten ikä ja kehitys huomioon ottaen. (Tasa-arvolaki 5 §)

Oppilaitoksissa tulee olla tehtynä tasa-arvosuunnitelma oppilaitoskohtaisesti yhteistyössä henkilökunnan sekä oppilaiden ja opiskelijoiden kanssa. Vuosittaisen tarkastelun sijasta suunnitelma voidaan laatia enintään kolmeksi vuodeksi kerralla. (Tasa-arvolaki 5 a §).

Tasa-arvosuunnitelma on työkalu, joka tukee tasa-arvon edistämistä kaikessa koulun toiminnassa. Tämän suunnitelman avulla varmistetaan se, että koulussa tehdään järjestelmällistä tasa-arvotyötä. (Lähde: Tasa-arvotyö on taitolaji.)

Vuonna 2015 voimaantulleen yhdenvertaisuuslain tarkoituksena on edistää yhdenvertaisuutta, ehkäistä syrjintää ja tehostaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeusturvaa (Yhdenvertaisuuslaki 1 §). Tämän lain mukaan (5 ja 6 §) koulutuksen järjestäjän on arvioitava yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassaan, ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi ja huolehdittava siitä, että oppilaitoksella on suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

Tasa-arvoisessa ja yhdenvertaisessa koulussa jokainen oppilas ja opiskelija on osa kouluyhteisöä omana ainutlaatuisena itsenään. Sukupuolitietoisessa koulussa tunnistetaan sukupuoleen perustuva ja seksuaalinen häirintä ja niihin puututaan. Koululla on vastuu paitsi häirintään puuttumisesta, myös häirinnän ennaltaehkäisemisestä. Tasa-arvoisessa ja yhdenvertaisessa koulussa oppilaat ja opiskelijat tuntevat käytännöt siitä, kenen puoleen voi häirintä- ja syrjintätapauksessa kääntyä, ja miten koulun tulee tässä tilanteessa toimia.

Monenlaiset käytännöt ja rakenteet voivat ylläpitää ja tuottaa eriarvoisuutta. Siksi koulun kaikkia käytäntöjä, toimintatapoja ja oppiaineistoja on arvioitava tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusnäkökulmasta. (Lähde: Tasa-arvotyö on taitolaji.)

2. Olennaiset käsitteet

Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus

Tasa-arvon käsite viittaa useimmiten sukupuolten väliseen tasa-arvoon, vaikka sitä käytetään myös laajemmassa merkityksessä. Yhdenvertaisuuden käsitteellä on tarkoitus laajentaa tasa-arvon käsitettä ja lain näkökulmasta sillä viitataan muihin syrjintäperusteisiin kuin sukupuoleen. Molemmat käsitteet tarkoittavat lopulta sitä, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia ominaisuuksista riippumatta.

Tasa-arvolaisissa mainitut syrjintäperusteet ovat sukupuoli ja sukupuolivähemmistöön kuuluminen. Tasa-arvolain mukaan syrjintää ovat välitön syrjintä, välillinen syrjintä, seksuaalinen ja sukupuoleen perustuva häirintä. (Tasa-arvolaki 7 §) Jokaisella tulee olla oikeus määrittellä oma sukupuolensa: se, millainen tyttö tai poika on, vai onko jotakin työn ja pojan väliltä tai ulkopuolelta (esimerkiksi muunsukupuolinen). Kokemus omasta sukupuolesta voi myös muuttua ja vaihdella eri elämänvaiheissa, mikä ei kuitenkaan vähennä sukupuolen itsemääräämisoikeutta. (Lähde: Tasa-arvotyö on taitolaji.)

Yhdenvertaisuuslaissa mainitut syrjintäperusteet ovat ikä, alkuperä, kansalaisuus, kieli, uskonto, vakaumus, mielipide, poliittinen toiminta, ammattiyhdistystoiminta, perhesuhteet, terveydentila, vammaisuus, seksuaalinen suuntautuminen ja muu henkilöön liittyvä syy. (Yhdenvertaisuuslaki 8 §)

Syrjintä ja häirintä

Syrjinnän taustalla on kulttuurisia ja sosiaalisia rakenteita, joita voi olla vaikea havaita. **Piilosyrjinnäksi** kutsutaan hienovaraisia ja vaikeasti havaittavia syrjinnän muotoja, kuten ulossulkemista, vähättelyä ja sivuuttamista vähemmistöaseman takia.

Moniperusteisessa syrjinnässä ihminen joutuu syrjityksi monella eri perusteella: esimerkiksi vammaisuuden ja seksuaalivähemmistöön kuulumisen tai maahanmuuttajataustaisuuden ja sukupuolivähemmistöön lukeutumisen takia.

Välitöntä syrjintää tapahtuu, kun ihmistä tai ihmisryhmää kohdellaan ilman hyväksyttävää syytä eri tavoin kuin toisia samassa asemassa olevia (esimerkkinä eri palkka samoja työtehtäviä tekeville). **Välillinen syrjintä** taas viittaa tilanteisiin, joissa näennäisesti neutraali säännös tai toimintatapa asettaa tietyt ihmiset tai ihmisryhmät epäedulliseen asemaan (yhteisöön ei vaikkapa haluta ulkomaalaistaustaisia työntekijöitä ja työpaikan saamiseksi asetetaan perusteeton ehto, jota ulkomaalaistaustaiset hakijat eivät täyttäisi). Välillinen syrjintä kytkeytyy vahvasti **rakenteelliseen syrjintään**, johon liittyy käsitys siitä, ettei syrjiviä käytäntöjä ja rakenteita voi muuttaa.

Häirintää on ihmisen tai ihmisryhmän koskemattomuuden loukkaus luoden uhkaavan, vihamielisen, halventavan, nöyryyttävän tai ahdistavan ilmapiirin. **Sukupuoleen kohdistuvaa häirintää** ovat mm. sukupuolittuneet solvaukset, sukupuoleen kohdistuva väheksyntä ja sukupuolivähemmistöjen leimaaminen epänormaaleiksi. **Seksuaaliseksi häirinnäksi** luetaan mm.

vartaloon, yksityiselämään tai pukeutumiseen kohdistuvat huomautukset, fyysinen koskettelu vailla suostumusta ja seksuaalisväritteiset ehdotukset tai vaatimukset. (Lähde: Tasa-arvotyö on taitolaji.)

Huomioitavaa kuitenkin on se, että vaikka tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslaissa mainitut syrjintäperusteet saattavat altistaa syrjinnälle ja häirinnälle, eivät kaikki syrjintäperusteena pidettyjä ominaisuuksia omaavat henkilöt tule automaattisesti kiusatuiksi tai syrjityiksi.

3. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysely 2019

Oulunkylän yhteiskoulussa toteutettiin tammikuussa 2019 viimeisin tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysely peruskoulun luokille ja lukion ryhmille. Kyselyyn vastanneita oli yhteensä 686, mikä oli koulun oppilasmäärään (880) suhteutettuna hyvä vastausprosentti (78%). Edellisessä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskyselyssä 2017 vastausprosentti oli 62. Tästä huolimatta tavoitteena on se, että seuraavassa kyselyssä vastausprosentti on suurempi. Tähän pyritään tiedottamalla ja kouluttamalla niin koulun henkilökuntaa kuin oppilaita tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusasioiden tärkeydestä.

Kyselyn alkuosiot koostuivat koetusta viihtyvyydestä, turvallisuudesta, koulun toimintakulttuurista ja ilmapiiristä. Lisäksi kartoitettiin tasa-arvon toteutumista opetuksessa ja ohjauksessa sekä oppikirjoissa ja muussa opetusaineistossa. Kyselyssä selvitettiin myös yhdenvertaisuuteen liittyviä teemoja kuten syrjintää sekä seksuaalista ja sukupuoleen kohdistuvaa häirintää. Loppuosiossa oli avoimia kysymyksiä, joissa pyydettiin arvioimaan koulun tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilannetta ja pohtimaan tasa-arvoista koulua. Jokaisessa aiemmassa osiossa oli myös avoin kenttä, jossa pystyi täydentämään vastauksiaan.

Kyselyn tulokset ovat pääosin positiivisia. Oulunkylän yhteiskoulussa viihdytään varsin hyvin ja valtaosa vastaajista kokee tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutuvan koulussamme pääosin hyvin. Enemmistö vastaajista kokee, että koulussa voi olla oma itsensä ja koulussa on suvaitsevainen ilmapiiri. Ehdoton enemmistö vastaajista kokee, että koulussa on turvallista olla. Suuri osa vastaajista (60%) kokee voivansa kääntyä koulun henkilökunnan puoleen usein tai aina. Kuitenkin noin 13% kokee, että voi kääntyä koulun aikuisten puoleen vain harvoin tai ei koskaan.

Suurin osa vastaajista kokee tasa-arvon toteutuvan opetuksessa ja ohjauksessa. Kuitenkin pieni osa vastaajista kokee, että oppilaan sukupuoli vaikuttaa ainakin jossain määrin siihen, miten opettajat kohtelevat oppilaita ja opiskelijoita. Joissakin oppiaineissa oppimateriaalien nähdään korostavan sukupuolistereotyyppioita ja heteronormatiivisuutta. Noin 40% vastaajista koki, että parannettavaa olisi siinä, miten tasa-arvo huomioidaan oppimateriaaleissa.

Suurin osa vastaajista ei koe seksuaalisuuteen tai sukupuoleen perustuvaa häirintää. Valitettavasti syrjintää kuitenkin esiintyy. Yleisimmät syrjinnän muodot ovat vartaloon tai seksuaalisuuteen kohdistuvat ikävät huomautukset tai loukkaava, kaksimielinen tai härski puhe. Huomattava osa vastaajista on nähnyt muiden kokevan syrjintää (37%).

Kyselyn lopussa olevien avointen kysymysten perusteella valtaosa vastaajista pitää Oulunkylän

yhteiskoulun tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilannetta hyvänä. Tämä tulos on yhtenevä edellisen kyselyn kanssa. Tasa-arvoinen koulu rakentuu vastauksissa kaikkia ihmisiä arvostavaksi paikaksi.

4. Toimenpiteet tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi

Kyselyn pohjalta valittiin kolme tärkeintä kehittämiskohdetta:

A) Muistutetaan säännöllisesti oppilaita ja opiskelijoita, että opettajien ja opiskeluhuollon henkilöstön kanssa voi tulla juttelemaan huolista matalalla kynnyksellä. Henkilöstöä ohjataan toimimaan koulumme ohjenuoran ”kuule, kohtaa, ohjaa” mukaisesti myös tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysymyksissä.

B) Oppilaiden ja opiskelijoiden asenteisiin vaikuttaminen: kokemusasiantuntijan/ -asiantuntijoiden vierailu

C) Opettajien tietotaidon kehittäminen: tiivis koulutus moninaisuuden ja vähemmistöjen kohtaamisesta ja käsittelystä opetuksessa

5. Tiedottaminen, arviointi ja tulevaisuus

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskyselyn tulokset käsiteltiin koulun henkilökunnan kanssa opettajankokouksessa huhtikuussa 2019. Kukin luokanvalvoja/ryhmänohjaaja esitti tulokset luokalleen/ryhmälleen sovitusti opettajankokouksen jälkeen. Tämä suunnitelma on nähtävillä koulun kotisivuilla.

Jatkossakin koulussamme tehdään vähintään joka 3. vuosi tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysely, jonka avulla arvioidaan sen hetkistä tilannetta ja edellisen suunnitelman kehittämiskohteiden toteutumista. Seuraava tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysely tehdään erikseen peruskoululle ja lukiolle, jotta nähdään näiden asteiden erityiset tilanteet ja tarpeet.

Koulun tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustoimikunta lv 2019 - 2020:

Hanne Owen (erityisopettaja, pj syksy 2019)

Marko Särkilähti (uskonnon ja psykologian opettaja, pj kevät 2020)

Auli Peltola (erityisopettaja)

Pekka Holopainen (psykologi)

Liisa Stähle (kuraattori)

Elina Lekander (kotitalousopettaja, tukioppilastoiminnan ohjaaja)

Lauri Ojalehto (filosofian ja ET:n opettaja)

Janne Heikkinen (historian ja yhteiskuntaopin opettaja)

Mikko Tapper (historian ja yhteiskuntaopin opettaja, lukion opiskelijakunnan ohjaava opettaja)

Lähteet:

Tasa-arvolaki

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609>

Tasa-arvo on taitolaji. Opas sukupuolten tasa-arvon edistämiseen perusopetuksessa. 2015. Opetushallitus.

http://www.oph.fi/download/173318_tasa_arvotyö_on_taitolaji.pdf

Yhdenvertaisuuslaki

<http://www.oikeusministerio.fi/.../Yhdenvertaisuuslaki.pdf>